

BOTKYRKA

FÖRSAMLINGSBLAD

NR 4 2017

**VAR
INTE
RÄDD**

**ALLHELGONA | LILLA DALEN | WISTI | UPPENBARELSEBOKEN | LJUS
KREMATORIET | MOD OCH KRAFT | VAL | HALLONLAKRITS | SORAN**

● Martin Luther inledde reformationen för 500 år sedan. Den förändrade både kyrkan och samhället på sin tid, och gör det fortfarande.

● Gud ställer inga krav på motprestationer, upptäckte Martin Luther. Han blev övertygad om att Gud vill befria människor och ge var och en nya möjligheter, oavsett allt. Martin Luther har många bilder för nåd i sina texter.

● Luthers hamarslag på kyrkporten i Wittenberg blev början på något mycket mer än en akademisk diskussion om avlatsbrev. Hans 95 teser ledde till stora förändringar inom både kyrkan och politiken.

● Allt är nåd. Gud skänker oss förlåtelse och frid, utan motkrav. Luther menade att vi alla ska räcka varandra syndernas förlåtelse genom det allmänna prästdömet. Tillsammans håller vi tron vid liv i vardagen.

● Martin Luthers idéer under 1500-talet har stor betydelse för Svenska kyrkan av idag. Han var kritisk till vissa inslag i kyrkans liv och startade det som kom att bli den protestantiska reformationen.

**VAR
INTE
RÄDD**

● Martin Luther insåg en dag att det goda förhållandet mellan Gud och människa inte är något som vi själva kan åstadkomma. Han kom fram till att den fritt flödande gudsrelationen, rättfärdigheten, är en gåva som Gud skänker helt gratis till människan genom tron.

● Texterna ovan är hämtade från svenskakyrkan.se/reformationsaret2017 där teologer och författare uppmärksammar hur Martin Luthers tankar påverkar vårt liv, vår tro och vårt samhället. Där hittar du även korta filmer på 1-2 minuter, där teologerna/författarna ger några glimtar av innehållet.

● Illustrationerna står Kent Wisti för. Han är präst, konstnär och som populär satiriker på sociala medier.

Om Martin Luther hade levt i dag skulle han säkert använda sociala medier. Kanske är detta några av Luthers citat som hade publicerats på Twitter.

MARTIN LUTHER

twittrar

Tankar är tullfria.

Om jorden är lämplig för skratt så är säkert himlen fylld av det. Himlen är skrattets födelseplats.

Ungdomen är som vinmust. Den går inte att hejda, den måste jäsa och rinner över.

INNEHÅLL

6

LUKTEN AV BÅTBENSIN

SID 6-9

Om man är sju år och plötsligt befinner sig bland splittrat glas, söndrat trä och smält plast. Hur reagerar man då? Ett antal år senare minns Tindra tillbaka på det som var hennes "ankare" i denna situation.

12

UPPENBARELSEBOKEN

SID 20

Uppenbarelsboken är en bok i Nya testamentet som har inspirerat både filmer och litteratur. Rebecca Andreassen är präst i Skärholmen, men också något av en expert på *Sagan om ringen* och *Harry Potter*. Hon dyker ned i Uppenbarelsbokens både fascinerade och skrämmande värld.

20

SVAG MEN ÄNDÅ STARK

SID 22

Hur det är att leva med ständig smärta är det många som vet en hel del om, men Eva Hylander har också fått förmågan att uttrycka sina erfarenheter i text och bild.

22

ETT VÄRDIGT SLUT

SID 12-15

Första mötet med döden kan vara alltifrån annorlunda till fridfullt. Vi har träffat några personer som har mött döden flera gånger. Per vars föräldrar ligger i minneslund. Hanna som planterar ljung på gravar. Och Magnus som kremerar kistor.

EXISTENTIELL RÄDSLÅ

SID 28

Vad är egentligen rädsla? Vi bad Helena Enoksson, legitimerad psykoterapeut, att fundera kring vår relation till rädsla.

28

LJUS SOM BRINNER I HÖSTKYLÅN

SID 10-11

DÖDSKALLE

SID 18

HÖGT VALDELTAGANDE

SID 24

SORAN ISMAIL

SID 26

LILLA DALEN

SID 16-17

OM RÄDSLÅ, MOD OCH KRAFT

SID 19

NY KYRKOHERDE

SID 25

ALLHELGONA I BOTKYRKA

SID 30-31

Rädsla, mod och kraft

Var inte rädd. Det är temat för våra tidningar detta år. Vi funderar vidare på vad rädsla egentligen är. När är rädsla bra och när är det mindre bra? Ur vilket djup hämtar den sin näring? Vad grunden till rädslan är? I mitt liv och i ditt liv?

Död är något som många av oss kan känna en rädsla inför. Kanske för att det är något som i dagens samhälle sker långt från våra dagliga liv. Döden finns på sjukhus, bårhus, krematorier och kyrkogårdar.

I denna tidning möter vi kyrkogårdsarbetaren Hanna Ovebring och krematorieteknikern Magnus Grahn som till vardags har döden närvarande i sina yrkesliv. Helena Enoksson, legitimerad psykoterapeut, har funderat på om det är så att den existentiella rädslan för döden mer är en rädsla för livet. Rebecca Andreassen dyker ned i Uppenbarelsebokens både fascinerade och skrämmande värld. Vi uppmärksammar också hur dödskaften återfinns i alltifrån teater, godis och inredning.

Eftersom livet innebär förluster, känns det viktigt med en helg där vi får skäl att minnas – men också vågar tala om döden. Under allhelgonahelgen strömmar människor till kyrkogårdarna och till kyrkorna för att minnas nära och kära. Var rädd om minnena. Det är bland det värdefullaste vi har, att dela minnen av glädje, lust men också lidande. Att minnas hjälper oss att hålla fast vid det som är viktigt i livet.

När man tänker på rädsla kommer också tankarna på mod och kraft. Tindra Åhlin var sju år när hon plötsligt befann sig bland splittrat glas, söndrat trä och smält plast. Ett antal år senare minns Tindra tillbaka på denna händelse och det som var hennes "ankare" i denna situation.

Beatrice Lönnqvist skriver att hon är rädd för det mesta men att det gör inget. För vi är alla rädda för olika saker, men när vi delar det med varandra kan vi låna mod från varandra och när vi inte själva räcker till, finns alltid Gud att vända sig till.

Välkommen till en fullmatad tidning på temat "Var inte rädd".

Andréas Lindström, formgivare

PS Undrar du över framsidesbilden? Den fångade vår fotograf Arne Hyckenberg i benhuset i Sedlec (en del av världsarvsstaden Kutná Hora, i Tjeckien). Vi tyckte att den passade bra in i detta nummer om rädsla, mod och kraft.

BOTKYRKA FÖRSAMLINGSBLAD #4. 2017

REDAKTÖR: Daniel Claesson, daniel.claesson@svenskakyrkan.se

REDAKTION I DETTA NUMMER: Ann-Christine Blixth, Arne Hyckenberg, Inga-Britt Rova, Beatrice Lönnqvist, Daniel Claesson, Andréas Lindström

FORM: Andréas Lindström, september, andreas@september.se

ANSVARIG UTGIVARE: Beatrice Lönnqvist, beatrice.lonnqvist@svenskakyrkan.se

DISTRIBUTION: Posten UPPLAGA: 32 600 ex

TRYCK: Stibo Printing Solutions OMSLAGSFOTO: Arne Hyckenberg

MEDARBETARE I DETTA NUMMER

ANN-CHRISTINE BLIXTH

Arbetar med ledningsstöd och strategifrågor. Hon funderar så här i allhelgonatid på stora begrepp som mod, motstånd och bildning. Hur svårt det är och hur liten man kan känna sig inför stora händelser i livet och i samhället. I mötet med Eva Hylander och hennes målningar anar hon början till ett svar. Ett svar som kan orka lysa även i mörka stormar.

DANIEL CLAESSION

Allhelgonahelgen är Daniels favorithögtid, eftersom att den handlar om att minnas nära och kära som har gått bort. Helgen påminner Daniel om att ta sig tid till att stanna upp en stund. Och han tycker att kyrkogårdarna är fantastiskt vackra när de är fulla av levande ljus som lyser upp höstmörkret.

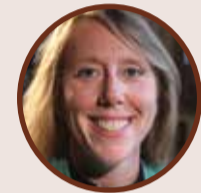

Foto: Johannes Söderberg

BEATRICE LÖNNQVIST

Beatrice Lönnqvist, Kyrkoherde i församlingen tycker om hösten men skulle ändå önska att det var sommar jämt. Sedan hon var liten har hon besökt kyrkogården varje allhelgonahelg och en gång när hon studerade i Uppsala skickade hennes professor ut henne på kyrkogården för att fråga varför folk tänder ljus. Hon blev glad över svaren, att människor vill sprida ljus men också minnas det goda som människor gör.

ARNE HYCKENBERG

Har varit fotograf sedan 80-talet. Har fotograferat omslaget till denna tidning. I det här numret talar vi en hel del om döden. Det är ett viktigt men inte helt lätt ämne. Det har varit fint att i de reportage vi gjort ha fått få se hur noggrant och respektfullt allt fungerar inför begravningar och på våra begravningsplatser. Vi får alla uppleva sorg och saknad, men också vackra minnen, tacksamhet och hoppet om att ses igen.

INGA-BRITT ROVA

Ledamot i kyrkofullmäktige och kyrkoråd. Kyrkvård i Tumba kyrka. Som pensionerad förlagsredaktör är hon lycklig över att få lustläsa och slippa ägna tid åt en massa opublicerbara manuskript. Det talas mycket om otrygghet, men ju äldre hon blir desto mindre blir rädslan för hennes egen del. Däremot tynger klimathotet, och hon oroar sig en del för barnbarnens framtid.

Foto: Thyra Cordua

EMELIE SIMMONS

Emelie Simmons är frilansjournalist med en bakgrund som kommunikatör i Svenska kyrkan. Vid allhelgona besöker hon och familjen släktgravarna och tänder ljus. Ibland sjunger de en liten vers av något också.

ANDRÉAS LINDSTRÖM

Arbetar med kommunikation. Gärna tillsammans med idéorganisationer. Till allhelgona går han alltid med sin familj till kyrkogården för att tända ljus när dagsljuset precis övergår i skymning och höstmörkret sakta sänker sig över alla flämtande ljuslägor.

TELEFONEN

»I Tindra Åhllins telefon finns en mängd appar. Här listar hon några favoriter.«

NETFLIX

Jag tror att de flesta av oss vet vad som är bra med Netflix. Men inte alla. Några kanske inte vet vad det är. Lugn, jag ska förklara. Netflix är ett ställe där man kan titta på filmer och serier. Jag har det på min telefon och där följer jag några serier. Jag tycker att det är skönt att kunna titta på film direkt i mobilen. I min familj kan vi bara titta på Netflix en i taget, så när min lillasyster tittar på Netflix med vår "platta" kan inte jag titta. Och tro mig, det händer för ofta!

BIBBLIX

Biblix är en app där man kan läsa böcker. Jag är lite av en bok-rått. Jag slukar böcker precis som råttor slukar ost. I biblix kan man läsa hela böcker. Som tur är kan man förstora sidorna. Så nej, ni som undrade, texten blir inte "mini-mini-mini-liten". Man skulle kunna tro att jag blir trött av att titta på sidorna i mobilen. Visst är det mycket mysigare att läsa en riktig bok, men oavsett om jag läser i mobilen eller i en bok ser jag inte sidorna. Det är lite mer som att jag tittar på en film. Jag ser bara det som händer i boken. Oftast hör jag också bara det som händer i boken, så det brukar vara lite svårt och få kontakt med mig när jag läser.

IMOVIE

iMovie är en app som hjälper till att skapa filmer. Det är lätt att förstå eftersom att den är enkelt gjord, men det innebär också att den har sina begränsningar. Jag tycker att det är väldigt kul att göra små filmer där. Tillsammans med min lillasyster har jag gjort en film som handlade om hennes pippifigurer. Jag har även gjort en film om vår sommarresa i Danmark som råkade bli 33 minuter lång. Jag har klippt ihop hela Danmarksfilmen nu, det tog lång tid. Min familj har inte orkat titta på den. Jag har bara orkat titta på den i partier inte i ett sträck. Så jag och min familj har fortfarande det att se fram emot.

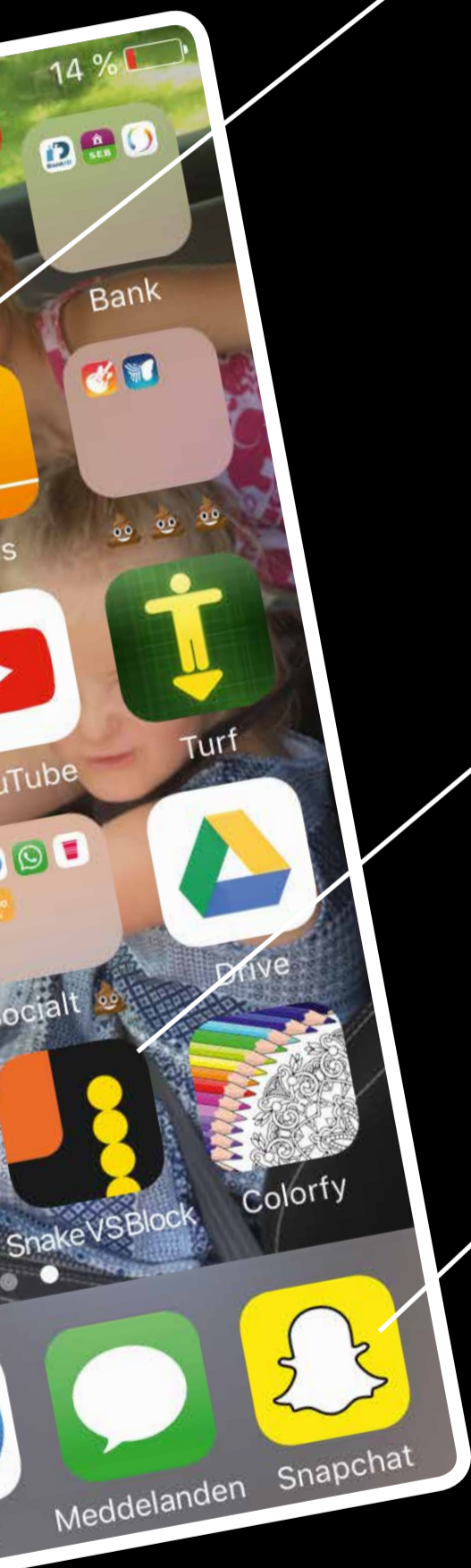
SNAKE VS BLOCKS

Det här är mitt favoritspel. Inte för att jag tycker det är kul. Det är faktiskt ganska tråkigt. Det går ut på att man är en orm som består av bollar. Ormen ska krossa block med olika siffror på. Om det står 32 på blocket krävs det att ormen består av 32 bollar eller mer för att överleva. Man kan inte svänga utan åker rakt fram hela tiden. Man kan plocka upp nya bollar på vägen. Sen håller man på sådär, plockar bollar och krossar rutor, tills man dör. Det går inte att vinna. Ja, spelet är faktiskt skittråkigt. Nu undrar ni kanske varför jag spelar det? Jo, jag älskar att se på den där lilla ormen som består av små bollar. Det är så kul att se hur den blir längre och längre och sen helt plötsligt krossas den mot ett block med för högt nummer och man dör. GAME OVER!

SNAPCHAT

Snapchat är nog den app som jag använder mest. Det är för att jag har en gruppchat med några kompisar där som vi chattar i varje dag. Vi är 10 stycken kompisar i den, och även om jag inte är inne och chattar i den hela tiden kan det vara väldigt roligt att titta igenom konversationer som de andra har. Men jag använder inte Snapchat bara för att chatta i den där gruppen. Jag har många andra vänner på Snapchat. Vissa har jag träffat på stora läger och de bor längst ner i Sverige så vi kan inte träffas. Då är Snapchat ett väldigt bra sätt att hålla kontakten på. Så även fast jag inte möter mina kompisar tappar vi inte kontakten.

Om man är sju år och plötsligt befinner sig bland splittrat glas, söndrat trä och smält plast. Hur reagerar man då? Ett antal år senare minns Tindra tillbaka på det som var hennes "ankare" i denna situation.

LUKTELEN AV

Havet glittrade förföriskt och kastade lekfulla solkaskader mot båtens skrov. En ljummen vind svepte över kapellduken. Plötsligt byts lugnet ut mot splittrat glas, söndrat trä och smält plast. Mitt i allt detta finns Tindra sju år. Sex år senare minns hon tillbaka till en dag hon aldrig kommer att glömma.

TEXT: Tindra Åhlin FOTO: Unsplash, Andréas Lindström

Val? Kan man verkligen heta så? Det är ju ett verb. Det var så min faster sa när hon höll i mig. En liten flicka med blå ögon. Små blå ögon som glittrade som havet.

Det är det som det här ska handla om. Det ska handla om havet och vilken tur min familj hade som inte blev mer skadad än vi blev. Min lillebror minns ingenting, men jag minns.

EN SPECIELL DAG

Jag är Tindra, och jag tycker vi ska ta det här från början. Det var en helt vanlig dag. Solens gyllene strålar värmdes upp bryggan där jag satt och åt glass.

”Kom! Vi ska åka nu!” hörde jag någon ropa.

Vi skulle åka ut med vår båt *Robban*, den vackraste av båtar. För mig var han som en familjemedlem.

Han gav mig många äventyr, och det gör han än idag. Men idag är äventyren i min fantasi. Jag hade fjärlilar i magen och sken som en sol när jag gick mot båten. Vi hade inte varit ute med båten på länge för att den hade varit trasig. Så fort någon nämnde *Robban* gick jag med sänkt huvud och tunga steg därifrån. Enligt mig var han sjuk.

Därför var det här en speciell dag för mig. För nu var det dags att få åka ut med honom igen.

Jag kan fortfarande se den där lilla flickan framför mig, hur hon skuttar mot båten. Men hon har ännu ingen aning om hur speciell den här dagen kommer bli.

»Hur många
trettonåringar
har båtbensin
som favorit-
lukt?«

ALLT GICK BRA TILLS...

Robban var frisk! Det hade de sagt på reparationen. Orden sjöng inom mig. Han är frisk! Äntligen! Äntligen! Om mamma och pappa hade vetat hur fel de på reparationen hade så hade vi aldrig satt oss i båten.

Jag satte mig längst bak i båten. Det var min vanliga plats. Jag hade min älskade docka med mig överallt, mitt ankare. Jag vet inte hur många gånger hon räddat mig. Hon fångar upp mig som ett nät. Nu satt hon i mitt knä. Mamma kastade loss och pappa stod vid motorn eftersom han höll på att starta. Allt gick bra tills vi kommit en meter ut från bryggan.

MOTORN EXPLODERADE

Det var nu, nu det hände. Motorn exploderade. Det skapades en tryckvåg så stark att pappa trycktes upp i luften. Han föll snet mot vattnet, men landade som en pannkaka i båten. Jag förstod inte vad som hände då, men nu förstår jag vilken änglavakt vi hade. Att pappa fick håret avsvett på benen och att våra plastburkar smälte i tryckvågens värme kan man leva med när man varit med om en båtexplosion, eller hur?

Som sagt hade vi inte kommit så långt ut från kajen. Men det var svårt nog att ta sig iland ändå. Ingen kom till vår hjälp. Ingen. Det kändes som att alla vände oss ryggen. Att de inte ville se. När vi hade tagit oss så pass långt in mot bryggan att pappa kunde gå på en annan båt som låg förtöjd där upptäckte vi det.

BÅTBENSIN

Pappa gick upp på den andra båten. Han lämnade blodspår efter sig. Det gick inte att missa det. Tankarna hade nog flugit fram som jetplan i huvudet på min stackars pappa. Han hade inte känt smärtan.

När motorn exploderade hade glas splittrats så att pappa fått det i foten, och det var först nu vi upptäckte det.

De såren gjorde att pappa inte kunde bada på hela sommaren. Det blev en varm sommar för pappa, men jag är glad att konsekvenserna inte blev värre.

EN SUPERHJÄLTE

När vi väl var i land och alla var uppe ur vår älskade *Robban* var min första tanke: var är dockan! Låg hon kvar i båten eller låg hon på den smutsiga botten och skvalpade.

Jag sa till mamma som modigt men försiktigt vacklade ner i båten. Och efter vad som kändes som en halv evighet kom hon upp med dockan. Det där ögonblicket glömmer jag aldrig.

I någon annans ögon såg dockan kanske ut som glas. Om man bara nuddat henne så hade hon splittrats i tusen bitar. Men så såg hon inte ut i mina ögon. I mina ögon var hon en superhjälte med stor fladdrande mantel.

Alla stod med nerböjda huvuden och deras hjärtan dunkade snabbt som en raket. Alla utom jag. Jag kramade om dockan det hårdaste jag kunde.

Det kändes som att jag skulle spricka. Jag dansade runt och kramade henne igen och igen.

ÄNGLAVAKT

Då förstod jag inte allvaret i det här. Jag gick ofta med en klump i magen och tårar som glänste i mina ögon. Alla överlevde inte. *Robban* klarade inte explosionen. Men det var det ända som kändes alvarligt.

Nu förstår jag att det kanske var av ren änglavakt som vi klarade oss så bra. Spåren av *Robban* kommer alltid finnas kvar hos mig.

Jag menar, hur många trettonåringar har båtbensin som favoritlukt? Jag tror inte det är så många. Men det är min favoritlukt. Det får mig att minnas *Robban* extra starkt.

FÖR ALLTID

Jag är 13 år nu. Jag är tacksam över den änglavakt min familj råkade ha just den här dagen. Min lillebror minns ingenting, men jag minns. Och jag kommer minnas. För alltid.

■ Tindra har sedan hon skrev denna text hunnit fylla 14 år, men hon gillar fortfarande havet och lukten av båtbensin...

VAR
INTE
RÄDD

ALLHELGONA

Under allhelgonahelgen minns vi på ett särskilt sätt våra döda. Vi smyckar gravar med blommor och tänder ljus som lyser upp i mörkret mellan Alla helgons dag och Alla själars dag. Allhelgonahelgen innehåller två helgdagar. Alla helgons dag är en rörlig helgdag som firas den lördag som infaller mellan 31 oktober och 6 november. 2017 infaller Alla helgons dag lördag 4 november. Alla själars dag firas dagen efter alla helgons dag, på söndagen. Traditionellt var det på alla själars dag man mindes och hedrade sina döda närstående men nu för tiden går hela helgen i ljusets och minnenas tecken.

HELGON

Tidigt i den kristna kyrkan började man fira helgon och minnet av martyrer. Helgon var människor man höll särskilda, heliga. Till martyrer räknas människor som dött för sin tro. Det blev till slut många dagar att fira och ett behov uppstod av att samla helgonen och martyrerna utan namn till en egen helgondag. För cirka tusen år sedan införde därför den tyskromerske kejsaren Ludvig den fromme en gemensam dag för alla de helgon som inte kunde få egna dagar i almanackan. Helgonen skiljer sig i betydelse hos den enskilde kristna och mellan olika kristna traditioner.

Släktsköldar

Om du besöker Botkyrka kyrkogård under allhelgona, missa inte alla de många historiskt intressanta detaljer från olika epoker som finns i Botkyrka kyrka. Till exempel hänger längs väggarna stora släktsköldar, begravningsvapen. Dessa kommer i huvudsak från de stora adelsfamiljerna som bodde på gårdar och gods Hallunda, Alby och Vårby på 1600-1700 talet. Då någon dog i dessa släkter bar man vapnet först i processionen med kistan till kyrkan. Efter begravningen hängdes de upp i kyrkan. Den äldsta tillhörde Måns Clementsson Oliveblad som föddes 1552 och var en av de personer som såg till att Sverige kunde betala danskarna för Elfsborgs andra lösen efter freden i Knäred 1613. De övriga tillhör till största delen hans söner och svärsöner.

Per Stråle är en utsocknes överstelöjtnant från trakterna kring Uppsala. Han var född 1645 och arkebuserades utanför Botkyrka kyrka 1684 för att ha dödat en bonde. Kroppen begravdes i kyrkan och hans vapen hänger på södra väggen, längst åt öster.

BEGRAVNINGSVAPEN

Begravningsvapen är de olika typer av heraldiska vapen som blivit burna i en begravningsprocession. Efter begravningen hängdes sådana vapen ofta upp i begravningskyrkan eller i en annan kyrka med koppling till den döde. Den avlidnes heraldiska vapen bars ursprungligen i form av en faktiskt brukad sköld. När skölden föll ur bruk som en del av en krigares rustning målades det fullständiga vapnet på en träskiva som bars på en stång i begravningsprocessionen. I det svenska riket började dessa vapen, ofta kallade huvudbänner, att utföras utskurna i trä och bemålade.

Tänd ett ljus på nätet

Mer än hälften av alla svenskar söker sig till en kyrkogård under allhelgonahelgen för att tända ett ljus. De som inte kan besöka en kyrkogård kan istället tända ett ljus på kyrkans digitala bönewebb be.svenskakyrkan.se

»Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig skall leva om han än dör, och den som lever och tror på mig skall aldrig någonsin dö.«

JOHANNESVANGELIET 11:25-26

LJUSET I BIBELN

Ljuset är en av de vanligaste symbolerna i religionshistorien och nämns också ofta i bibeln.

Under allhelgonahelgen kommer många ljus att brinna i höstkylan

I Botkyrka är kyrkor och kapell vid kyrkogårdar och begravningsplatser öppna under hela helgen för ljusständning och bön. Du kan också ta en kopp kaffe och sitta ner en stund. Vid vissa tidpunkter avbryts tystnaden av stilla musik eller musik- och minnesgudstjänst.

LÄS MER PÅ SID 30-31.

*... I Tumba kyrka lördag 4 november kl 15 blir det en mässa på spanska med musik tillsammans med Gunnar Gillfors.
Mässan leds av prästen Telva Troncoso.*

Minnen

Under allhelgonahelgen strömmar människor till kyrkogårdar och till kyrkor för att minnas och hedra sina nära och kära. Var rädd om dina minnen. Det är bland det värdefullaste vi har, att dela minnen av glädje, lust men också lidande. Det är mycket viktigt att tänka på det i allhelgonatiden. Att minnas hjälper oss att hålla fast vid det som är viktigt i livet. I dödens närhet blir vi mer mänskliga, då kan vi inte fly.

VAR
INTE
RÄDD
Å

Mötet med döden kan vara alltifrån skrämmande till fridfullt. I den här artikeln får vi träffa Per vars föräldrar ligger begravda i minneslund, Hanna som planterar ljung på gravar och Magnus som kremerar kistor.

Ett värdigt slut

TEXT: **Emelie Simmons** FOTO: **Arne Hyckenberg**

I helvita kläder sjunger Per Ågren och hans dotter sången ”Jag är en fattig bonddräng” på Pers mammas begravning. Barnbarnet Vincent är också vitklädd och står vid bordet och håller i den vita urnan med gammelfarmors aska. Framför bordet står ett förstorat svartvitt foto på Pers mamma när hon var ung. Under sången stryker Vincent med fingrarna på bordet och blickar ömsint upp i taket mot glasfönstret.

– Det var så vackert när Vincent tittade upp i taket för det är ju i himlen som gammelfarmor är nu, säger Per när vi pratar i telefon några månader efter begravningen. Han har skickat över både ett foto på sin mamma och filmen från när de sjunger på begravningen.

Pers pappa gick bort för fem år sedan och hans mamma i somras. Båda ligger i minneslundan på Tullinge kyrkogård.

– Från början handlade det om att morsan och farsan inte ville vara till besvär med att vi skulle ta hand om gravstenen och därför ville ligga i minneslundan. Och vi barn hade inte heller någon önskan om att ha ett speciellt minnesmärke, säger Per.

Per menar att det inte behövs en specifik plats utan att allt finns kvar i minnen. I hemmet har han det svartvita fotot på mamman uppsatt. På fotot sitter hans mamma på en spark i snön och solar sig.

– Det är en vacker bild på morsan för den är så rofylld, säger Per och är tyst en liten stund.

Minneslundan besöker han ibland för att säga hej till sina föräldrar.

– Men jag är inte mycket för symbolhandlingar. Man kan hedra på andra sätt, säger Per.

Per och hans familj valde att ha en kyrklig ceremoni med urna, och inte kista som är det vanligaste idag.

– Jag var rädd att jag inte skulle kunna förklara för mitt barnbarn att gammelfarmor låg i urnan. Men på

begravningen var fotot i fokus, inte urnan. Det var fotot på morsan som var grejen, säger Per.

NATURKÄNSLA PÅ LILLA DALEN

Kyrkogårdsarbetaren Hanna Ovebring parkerar den vita elbilen vid askgravarna på Lilla dalens begravningsplats. På en höjd vid skogens slut ligger askgravarna, långa raka rader av granitsten i olika nivåer, med en matta av stenpartiväxter framför.

– Askgrav är bra för den som kanske bor långt borta och inte kan ta hand om graven men som ändå vill ha namnet på en sten. Vi ansvarar för skötseln, säger Hanna.

Hanna är kyrkogårdsarbetare sedan några år tillbaka på Lilla dalen som är en religionsneutral begravningsplats. Lilla Dalen invigdes 1989 och består av ett vidsträckt naturområde med plats för 2270 gravplatser.

I en skogsbacke strax bredvid finns det ytterligare askgravar. Där samsas aspens rasslande lövverk med björk och ek. Höstlöven börjar gå mot rött.

– Här i backen kan man få välja motiv på sin sten så det är lite personligare. Det är också perfekt för den som gillar naturen eftersom det ligger avsides i den här sluttande skogsslätten, säger Hanna.

Snart kommer hela kyrkogården att fyllas med ljuslyktor och höstblommor. Vid allhelgona sätter Hanna och hennes kollegor ut marschaller ända från Hågelbyvägen fram till begravningsplatsen, en sträcka på cirka en kilometer.

– Det är ett ljushav av lyktor och det är väldigt vackert, säger Hanna.

Hon hoppar in i bilen igen och kör nerför slätten mot kistgravarna. Det går inte fort, max 30 kilometer per timme. På höger sida passerar vi den rofyllda minneslundan med vattentrappan som porlar tyst.

– Många tycker att det fint att sitta och reflektera på bänkarna. Speciellt vackert är det på våren när magnolian blommar, säger Hanna.

Vid kistgravarnas olika kvarter möts olika kulturer och traditioner. Vissa stenar är smyckade till brädden med ikoner, radband, änglar, blommor och ljus. Andra är mer sparsmakade med enbart en planterad växt samt ljuslykta. Vissa har foton på den avlidne inmonterade i stenen, andra har ett traditionellt kors eller en duva.

– Det finns fler valmöjligheter idag än förr i tiden. Traditioner förändras. Idag ska det vara mer personligt, säger Hanna.

Till urngravarna går Hanna till fots i det blöta gräset, hon har rejäla arbetsbyxor och vattentäta varma kängor på fötterna.

– Jag tycker att begravningsplatsen speglar vårt samhälle och våra olika kulturer och traditioner. En kvinna kan sitta och gråta högt vid gravplatsen, medan en annan sitter tyst och sörjer på en bänk. Båda har förlorat någon de älskar. Som kyrkogårdsarbetare får jag ta del av alla kulturer och det är viktigt att känna in det. Är någon ledsen och vill prata så tar jag mig självklart tid, säger Hanna.

Sista stoppet är ceremonibygnaden som används till alla typer av begravningsceremonier. Ena kortsidan består av en glasvägg och tack vare solens strålar speglas trädet från konstverket ”Tid och evighet” som är ett genomfärgat glasfönster på motsatt sida.

– Alla årstider blir speciella eftersom naturen är så nära tack vare glasväggen. Även när det är vinter tycker många att det är vackert att titta ut, säger Hanna.

Hon stänger dörrarna till ceremonibygnaden, hoppar in i bilen och tittar på klockan.

– Om en stund ska vi plantera höstblommor och sätta vårlökar på gravarna, säger Hanna.

■ Lilla Dalen är en begravningsplats vid ett stort naturområde i Botkyrka.

■ Hanna Ovebring är kyrkogårdsarbetare på Lilla Dalen.

■ Vid askgravarna i skogsbacken kan den anhörige göra stenen mer personlig med namn och motiv på.

Imorgon kommer Lilla Dalens gravar vara smyckade med ljung och silvrek för att i vår bytas ut till krokus, påskliljor och tulpaner.

– Det är roligt att göra fint. Att göra skillnad. Jag har ett meningsfullt jobb, säger Hanna.

LJUSA YTOR PÅ KREMATORIET

Krematorieteknikern Magnus Grahn står i mottagningsrummet för kistor på Huddinge krematoriet. En silvergrå kistbil backar in mot porten vid mottagningen. En äldre man hoppar ur, hejar snabbt och tar en truck och börjar lasta av kistan. Men innan skannar han av en QR-kod som sitter på ena hörnet av kistan. Därefter kopplar han upp sig på mottagningens dator.

– Jag kan inte prata med er nu för jag måste koncentrera mig när jag registrerar kistan, säger begravningsentreprenören som vi sedan får veta heter Stefan Eriksson och har arbetat på Fonus i tjugo år.

Efter att Stefan sett att allt stämmer med QR-kod och kistan tar han trucken och skjuter in kistan i kylen. Ett kistkort i metall sitter fastskruvat på kistan, innehållande namn, personnummer, när och var begravningen är samt vilken församling den avlidne tillhör.

– Man måste vara noggrann med vad man håller på med så det inte blir fel, säger Stefan.

Han visar sina svarta specialskor med stålhätta.

– Det är regler att man ska ha sådana här skor. Det får man lära sig på truckutbildningen, säger Stefan som bär en vit skjorta och svarta kostymbyxor.

»Många är rädda för att komma hit. Men kommer man hit så kan man se att det är en värdig miljö att vara i.«

Efter en snabb visning av begravningsbilen måste Stefan åka vidare till nästa kisthämtning.

– Det dataprogram som används gör det möjligt för begravningsbyråer att se när kistan är kremerad, och när urnan är klar för hämtning från sin dator på begravningskontoret, säger Magnus.

Magnus trycker på en stor rund dörrknapp och det pyser lite när den stora porten skjuts upp. Innanför mottagningsrummet kommer man in i en lång korridor, rena ytor, ljusinsläpp och ett dovt surrande ljud av ventilationssystemet.

Magnus Grahn har arbetat på Huddinge krematorium i cirka fem år och 26 år inom Huddinge pastorat. Intresset för kyrkogårdar och miljö har funnits med i hela hans liv.

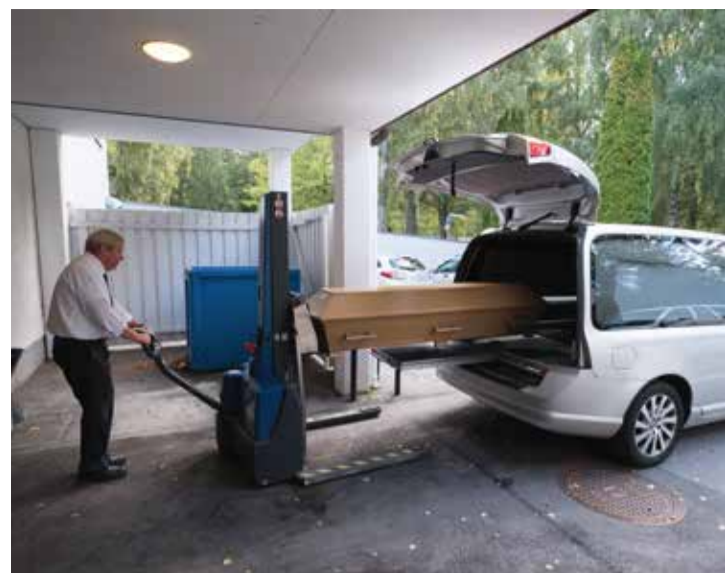
– Min pappa var kyrkogårdschef så redan som barn sprang jag omkring här på kyrkogårdarna. Man kan säga att jag är uppvuxen här, säger Magnus.

Krematoriet byggdes om 2011 och är idag en miljövänlig anläggning med stora ljusa ytor. Här kremeras alla i Botkyrka församling, men det finns avtal med många andra församlingar. Här sker cirka 1500 kremeringar per år.

Längs de långa korridorerna finns idag sju kylrum. Krematoriet kan idag ta emot många kistor.

■ I ceremonilokalen på Lilla Dalen sker alla typer av begravningssceremonier. Här pratar Hanna Ovebring med reportern Emelie Simmons.

■ Stefan Eriksson från begravningsbyrån Fonus lastar av en kista.

■ Magnus Grahn är krematorietekniker på Huddinge krematorium.

■ I askgravarna lägger krematoriepersonalen askan i en sidenpåse istället för en urna.

■ Det tar cirka en och en halv timme för en kista att bli till aska. Anhöriga är välkomna att vara med.

– Tidigare fick många ligga kvar i sjukhusens kylrum och vänta. Men den nya begravningslagen säger att gravsättning eller kremering ska ske inom en månad från dödsfallet. Den lagen gör att kistorna körs till ett krematorium så snart som möjligt och blir inte stående på sjukhus som det kunde vara förut, säger Magnus.

GUIDADE VISNINGAR

I ett av kylrummen står 12 kistor. På en av de vita kistorna ligger en röd ros kvar ovanpå och lyser.

– Ja, ibland låter vi en ros ligga kvar som symboliskt värde. De andra blommorna återvinner vi i kyrkogårdens blomkompost, säger Magnus.

På höger sida i korridoren finns avlastningsplatser för kistor när de ska dekoreras inför en begravning. På sidorna finns frostade vita glasdraperier som kan dras för om anhöriga ska vara med vid en insättning av kistan. På andra sidan är det en glasvägg som vetter mot förbränningen.

– Vi har fönstret så att anhöriga kan vara med när kistan bränns. Då dämpar vi belysningen och drar för draperierna till kistdekorationen, säger Magnus.

Inne i förbränningsrummet får det vara max fem anhöriga av säkerhetsskäl. På andra sidan glasrutan kan desto fler vara.

Magnus är en tystlåten man som lyssnar in behoven hos de anhöriga. Han tycker att fler skulle komma på besök i krematoriet nu när det är nyrenoverat.

– Vid allhelgona har vi guidade visningar här så man kan få se hur det ser ut. Många är rädda för att komma hit. Men kommer man hit så kan man se att det är en värdig miljö att vara i, säger Magnus och trycker nu på knappen som gör att kistan automatiskt åker in i ugnen.

Först tar ena benet på kistan eld och strax därefter resten av kistan. Luckan stängs, och det enda som hörs är spraket från elden. Det luktar natur och påminner om ett nybyggt trähus. Om cirka en och en halv timme har kistan och den döda blivit aska.

Insättningsidan och uttråkningsidan skiljs åt av ytterligare en glasvägg. På andra sidan insättningsidan rakas askan ur ugnen ner i en asklåda. Därefter tar krematorieteknikerna asklådan till en askkvarnsberedare som maler askan till pulver och separerar askan från metaller, som till exempel höftledsprotoser och spikar. Det separerade metallen går till återvinning.

Den malda askan tappas upp i det kärl som anhöriga har valt för gravsättning eller spridning.

För att visa hur askan ser ut efter en rening drar Magnus ut två lådor. En med ren svartgrå aska och

en med metaller i olika storlekar. Där hittar han även kremationsbrickan som har följt med från uppmärkingen av den avlidne inför kremering.

Vi går till rummet där askorna förvaras. På hyllor står urnor och kartonger tydligt uppmärkta.

– Här kan begravningsbyråerna själva hämta sina kartonger eller urnor med askor. De ser i datasystemet när askan är klar att hämtas. Idag väljer många att inte ha kistbegravning utan gå direkt till ceremoni med urna, säger Magnus.

Upe på den ombonade expeditionen en trappa upp står en kartong med aska och väntar på att en anhörig ska komma och hämta den. En gul post-it lapp säger dagens datum. Utifrån kartongens etikett förstår man att det var ett litet barn som dött.

– Ja, det blir nog tufft att hämta askan, jag får ta mig tid när de kommer och hämtar, säger Magnus.

RITER

Tillbaka till Per och minneslundan på Tullinge kyrkogård. Själva riten är betydelsefull även om han inte går ofta i kyrkan.

– Oavsett om man tror på Gud eller inte så är det en naturlig samlingsplats vid dop eller begravning. Jag är glad att den finns, säger Per.

»Lilla Dalen«

Lilla Dalens begravningsplats invigdes år 1989 och består av ett vidsträckt naturområde med plats för ca 2 270 gravplatser. En minneslund finns att tillgå. Vid en vattensamling finns en klockstapel, men området innehåller inga religiösa symboler med respekt för att även personer tillhöriga annan religion och icke-religiösa ska kunna begravas här.

FOTO: Arne Hyckenberg

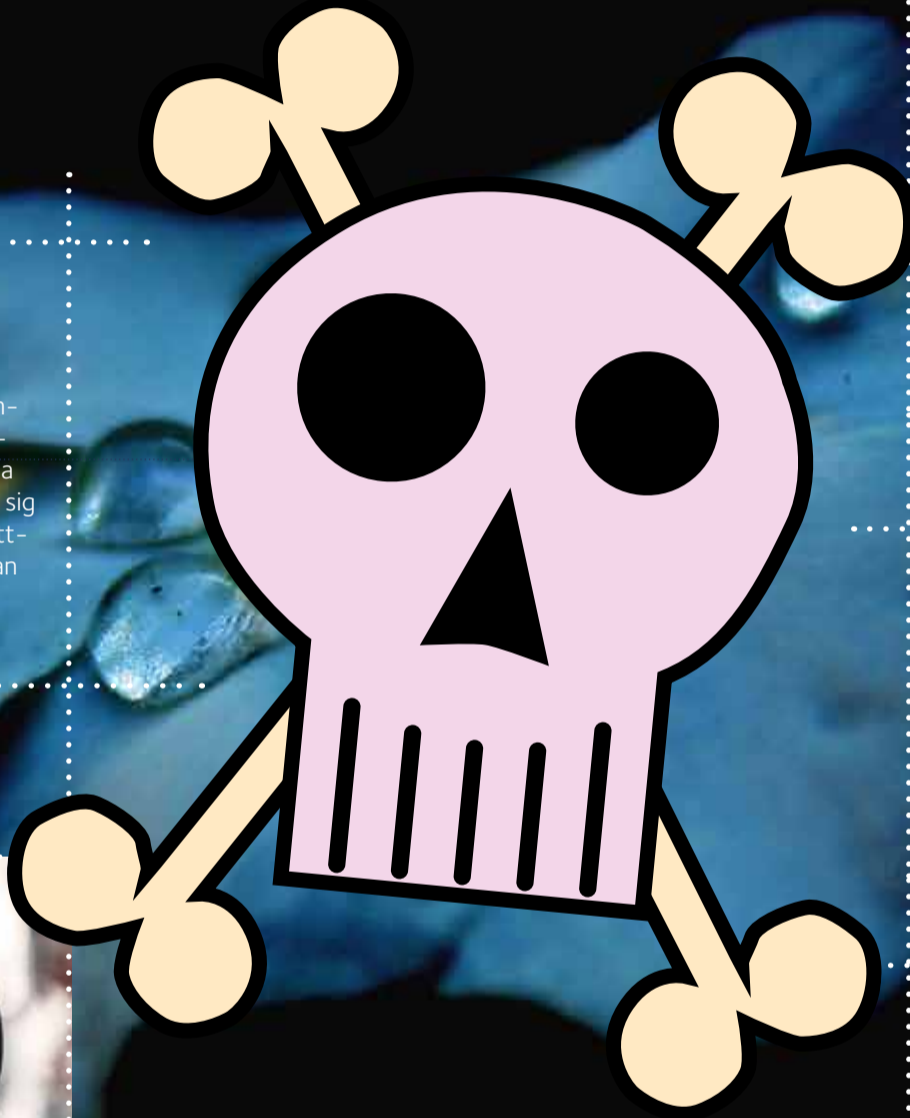
DÖDSKALLE

En dödskalle är en symbol för ett kranium, alltså skelettdelarna från ett huvud. Dödskallen används för att skrämmas, som en varningssymbol, i inredning och i en pjäs av Shakespeare.

TEXT Daniel Claesson FOTO & ILLUSTRATION: Daniel Claesson, Gustav Helsing, Unsplash

JOLLY ROGER

Den svarta piratflaggan med en vit dödskalle kallas Jolly Roger och användes främst på 1700-talet av europeiska och amerikanska pirater. Piraterna hissade denna flagga när de närmade sig ett skepp som skulle kapas. När besättningen på det skeppet såg piratflaggan tvingades de att antingen ge sig eller strida mot piraterna.

POPULÄRT GODIS

Hallonlakritsskallen är godis som är format som en dödskalle. Vänster halva av dödskallen är rosa och smakar hallon och den andra halvan är svart och smakar lakrits. Hallonlakritsskallen är väldigt populär i Sverige. Godissorten har till och med en egen sida på Facebook, som gillas av fler än 316 000 personer.

SYMBOLEN FÖR GIFT

Det finns ett antal vedertagna symboler som visar att någonting är skadligt. En produkt som är giftig märks med en dödskalle. Om du ser en dödskallesymbol på en produkt så ska du alltså vara väldigt försiktig.

**VAR
INTE
RÄDD**

I PJÄSEN HAMLET

"Att vara eller icke vara, det är frågan". Detta kända citat kommer från William Shakespeares pjäs *Hamlet*. Vi tänker oss ofta att Hamlet håller en dödskalle i handen när han säger dessa ord, men det gör han faktiskt inte i Shakespeares originalversion. Däremot finns det en scen där Hamlet ser en dödskalle och känner igen vem det är.

VANLIG I INREDNING

Dödskallen har i dag blivit en så pass accepterad symbol att den ofta används i inredning och mode. Det finns till exempel gott om ljuslyktor, smycken, kläder och lampor som är formade som dödskallar.

»Vi är alla rädda för olika saker,
men när vi delar det med varandra kan vi låna mod
från varandra och när vi inte själva räcker till,
finns alltid Gud att vända sig till.«

rädsla, mod och kraft

JAG ÄR RÄDD för det mesta, djupt vatten, eld och höjder. Så när konfirmanderna i Tumba kastar sig ut i havet för att svalka sig mellan sina konfirmandpass, stannar jag på land.

När medarbetarna ordnar grillkväll ser jag till att hamna i disken, långt från elden och när ungdomarna i Norra Botkyrka testar sina gränser på en höghöjdsbana, är jag den förste att hoppa av och inte klättra högre.

JAG ÄR RÄDD för det mesta men aldrig för människor. Tårar eller högljudda röster skrämmer mig inte det minsta. Döden eller att tala om döden skrämmer mig inte heller.

Det är något som jag har gemensamt med de flesta präster och diakoner. Vi är vana att vara och verka nära människor, genom århundraden har vi lyssnat och delat människors berättelser och även om berättelserna är hemska, lyssnar vi ändå. Så tveka aldrig att kontakta en präst eller diakon om du vill prata av dig eller gråta tillsammans med någon, vi kommer inte att väja undan.

DET LÄR VARA så att det står "Var inte rädd" 256 gånger i Bibeln, det är den meningen som upprepas flest gånger sägs det. Oavsett om det är sant eller inte så måste det ju betyda att när Bibeln skrevs så var människor också rädda. Rädsla föder många saker, bland annat mod.

JAG TYCKER ATT Jesus var modig, han sa saker som ingen sagt innan, han ifrågasatte det han tyckte var fel och han stod upp för dem som andra ville förskjuta.

Men Jesus nöjde sig inte bara med det utan han berättade också, genom både det som han sa och det som han gjorde, att det finns något större än oss själva. Jesus visade på Gud och på att Gud vill dela våra liv, våra tårar och våra skratt.

PÅ JESU TID behövde människorna höra Jesu ord för att få mod, nu på vår tid behöver vi Jesu ord för att vara modiga.

Men vi behöver också varandra, för det är lättare att vara modig tillsammans, det är som att man kan låna mod från varandra.

JAG ÄR RÄDD för det mesta men det gör inget för vi är alla rädda för olika saker, men när vi delar det med varandra kan vi låna mod från varandra och när vi inte själva räcker till, finns alltid Gud att vända sig till.

"Var inte rädda"

Lukasevangeliet 12: 7

*Beatrice Lönnqvist
kyrkoherde, Botkyrka församling*

UPPENBARELSEBOKEN & *populärkulturen*

TEXT: Rebecca Andreassen TEXT: Unsplash

VAR
INTE
RÄDD
Ä

Uppenbarelsesboken är en bok i Nya testamentet som har inspirerat både filmer och litteratur. Rebecca Andreassen är präst i Skärholmen, men också något av en expert på *Sagan om ringen* och *Harry Potter*. Hon dyker ned i Uppenbarelsesbokens både fascinerade och skrämmande värld.

Tidens slut och jordens undergång skrämmer och fascinerar. I Uppenbarelsesboken förekommer flera odjur. I beskrivningen av dessa monstruösa varelser har man tagit attribut som ansetts representera makt och inge respekt.

Eld, naturkrafter, skarpt ljus, solens strålar är tecken på makt och styrka. Att kontrollera naturen och förmågan att sprida sjukdomar verkar vara de ultimata tecknen på makt.

Varelser som injar fruktan är de som inte är verkliga. De är övernaturliga och kan inte ha sitt ursprung från mänskligt inflytande. De är gärna en blandning mellan flera olika djur. Främst mäktiga och farliga djur.

EN ARMÉ AV GRÄSHOPPOR

Det finns beskrivet i Uppenbarelsesbokens fjärde kapitel fyra varelser som hade fullt med ögon både fram till och baktill. Den första varelsen likande ett lejon, den andra en ungtjur, den tredje hade ett ansikte som en människa, och den fjärde liknade en flygande örn. De fyra varelserna hade vardera sex vingar, och de hade fullt med ögon, utåt och inåt. Dessa gestalter har ungefärliga motsvarigheter i Gamla testamentet i Jes 6:2 f och Hes 1:4-28 men också i keruberna på förbundsarkens lock.

Dessa fyra varelser prisar Gud dag och natt. De symboliserar makt och styrka, att Gud ser allt i alla väderstreck. En av dem pratar med röst som åska. Vi får däremot inte veta om de är välvilliga eller hotfulla varelser. Men det är varelser som är nära Gud, nära Guds tron.

Jesus porträtteras också i Uppenbarelsesbokens femte kapitel som ett sorts monster, eller en monstruös varelse, i form av ett slaktat blodigt lamm med sju ögon och sju horn.

I Uppenbarelsesbokens nionde kapitel sänder Gud en hel armé av gräshoppor som liknade hästar klara för strid, med gyllene kransar på huvudena och ansikten som människoansikten, kvin-

nohår, och lejonänder. Bröstpansar som av järn, vingar som dånade, stjärtar med gaddar som skorpioner. Deras uppgift var att skada och plåga.

I Uppenbarelsesbokens tolfte kapitel visar sig draken som ett onskans tecken på himlen. Det står att en kvinna visade sig på himlen som det första tecknet och hon skulle föda en son, och draken gjorde sig redo att sluka barnet. Det är en eldröd drake med sju huvuden, tio horn och med sju kronor på sina huvuden. Uppenbarelsesboken beskriver det som att det är den stora draken, ormen från urtiden, han som kallas Djävul och Satan. Mikael och hans änglar stred med draken och hans änglar som förlorade och föll ner på jorden. Draken representerar här onskan i form av Djävulen. Denna drake sprutar även vatten för att dränka kvinnan och alla trogna i en flod av vatten.

DE TVÅ ODJUREN

Två odjur är beskrivna i Uppenbarelsesboken även om vi kanske skulle tolka det som om det finns många odjur eller monster i Uppenbarelsesboken utöver dessa två som är benämnda som "odjur".

»Det första odjuret har tio horn och sju huvuden.«

Det första odjuret har tio horn och sju huvuden, och på sina horn tio kronor och på sina huvuden hädiska namn. Det liknade en leopard, hade fötter som en björn och gap som ett lejon. Detta odjur steg upp ur havet och fick sin makt av draken. Det var alltså en ond varelse.

»Det andra odjuret hade två horn som liknade ett lamms. Men det talade som en drake.«

Det andra odjuret hade två horn som liknade ett lamms. Men det talade som en drake. Detta odjur steg upp ur jorden. Det underströk det första odjurets makt och är också att betrakta som en ond varelse.

I slutstriden var det en ängel med kedja som fjättrade draken och kastade ner honom i avgrunden och förseglade ingången. Efter tusen år ska han släppas lös för en kort tid. Också något som har legat till grund för spekulationer i film och litteratur.

DRAKEN

Varifrån människan har fått idén om draken vet ingen säkert. Vissa forskare tror att myten om draken uppkommit parallellt och utan påverkan från varandra i olika världsdelar ungefär samtidigt. Det finns hypoteser om att dinosaurieben, stora krokodiler, ödlor och valskelett har inspirerat människan till att skapa ett monster som vi kallar drake.

Antropologen David E. Jones hypotes är att människan har en grundläggande rädsla för stora rovdjur, så som stora rovfåglar, ormar och lejon och detta har i människans medvetande skapat draken som är en sammanslagning av dessa djur. Detta kan eventuellt ses som en möjlighet till hur Uppenbarelsesbokens monster kommit till. De bygger på djur människan fruktar. Draken beskrivs ju i Uppenbarelsesboken som en orm.

Chimeran, ett odjur som nämnts i den grekiska mytologin, var en sammanslagning av olika djur. Ursprungligen get, lejon och orm, men även en trehövdad best av drake, lejon och get. Namnet chimera har i populärkulturen fått beteckna monster som är en sammanslagning av olika djur, även om det inte är de ursprungliga tre.

Leviatan var en havsorm, med drakliknande drag. Alltså ett sjömonster. I Jesaja kapitel 27 står det: *"Den dagen skall Herren med sitt svärd dräpa, sitt hårda, väldiga skarpa svärd, slå Leviatan, den snabba ormen, Leviatan den ringlande ormen, han skall dräpa draken i havet."* Drake på latin och även grekiska, syftar också på en ormliknande varelse som har sitt ursprung i havet.

I antiken var drakarna lika ormar men på medeltiden fick de ben och kom att likna ödlor. Den europeiska draken kom att avbildas med vingar.

HARRY POTTER

Dagens drakar figurerar i Fantasy och sagovärlden och representerar ont eller gott. De är dessutom hänvisade till den sortens Fantasyvärldar som är förlagda till den slags fantasi-medeltid som är ganska löst baserad på europeiska medeltida förhållanden.

Draken har i nutid fått ett uppsving i och med Harry Potter-filmerna och i J.R.R. Tolkiens *The Hobbit* samt TV-serien *Game of Thrones*

Draken är antingen en kraftfull allierad, eller gör den som dödar den till hjälte eller ger makt till den som kan kontrollera den så som Daenerys Targaryen i *Game of Thrones*.

J.R.R. Tolkiens drake Smaug är en ond varelse, han tänker, funderar ut strategier, är listig, girig och hämndlysten. Medan drakarna i Rowlings *Harry*

»Här finns både onda och goda drakar. De är både visa, listiga, elaka och godhjärtade.«

Potter och i *Game of Thrones* porträtteras som består med begränsad intelligens.

Rollspelet *Dungeons & Dragons* kom på 1970-talet och har fått inspirera och utveckla synen på drakar i spel och fantasyvärlden. Här finns både onda och goda drakar. De är både visa, listiga, elaka och godhjärtade. De har olika färger och olika förmågor. Många av dem har också magiska förmågor.

Den röda draken är i *Dungeons & Dragons* den draken som är den främste bland likar. Den röda draken anser sig vara Tiamats arvtagare, mäktig, girig, arrogant och ond. Tiamat härstammar från mesopotamisk mytologi och är en av de första kända drakgestalterna.

Tiamat är även en varelse i *Dungeons & Dragons* som liknar Uppenbarelsesbokens drake i att den är den mest fruktansvärda draken i den fantasy-världen och den har fler huvuden.

ODJURENS BETYDELSE

Både den goda sidan, Guds sida och den onda sidan, djävulens sida, använder sig av monstruösa varelser. Monstrositet är en form av makt. Ett sätt att visa hur mäktig man är och vad man har makt att utföra och kontrollera.

Draken har fått vara ursymbolen för onskan i Uppenbarelsesboken. Och även upphovet till andra odjur. Men något som är intressant angående odjur i Uppenbarelsesboken är att odjurens utseende inte säger något om huruvida de är onda eller goda.

I sagorna är ju oftast det som är vackert gott och det som är ont fult, men här spelar det ingen roll. De här som Gud sänder ut är lika skrämmande som de som Draken ger upphov till och sänder ut.

Det är också så i *Dungeons & Dragons*. Ett vackert yttre garanterar inte ett gott hjärta och hög moral och ett bestialiskt utseende betyder inte att det är ett elakt monster med låg moral.

Ett odjurs intention om det är intelligent, bestämmer om handlingarna är onda eller goda. Om det är en annan varelse som skapat eller bestämmer över monstret är det den varelsens intention som bestämmer om odjuret är ont eller gott.

Då finns förstås möjligheten till en annan diskussion, nämligen vad som är gott och vad som är ont.

Vart tog den vägen
den kreativa
den energiska människa
som förut var jag?

Saknar mig själv
sådan jag var
sådan jag vill vara
känner inte igen mig
i den jag har blivit

Idéerna, som bubblar i mig
trycks ner av värken
som hängt över mig
som en tung ryggsäck
vill så mycket
orkar så lite

Ibland glömmar jag ryggsäcken
känner mig stark
full av energi
kör i full fart
tills kraften tar slut
och jag faller ihop

Eller kanske jag snubblar
redan på första steget
Allt tar stopp
innan det ens börjat
Tyngden tar musten
ur muskler och drömmar
När jag mimns att jag förändrats
då tar jag mig tid
att planera, avgränsa och samla kraft

Sen tar jag ett steg i taget
Det går inte fort
Jag får inte mycket gjort,
men det jag gör, det gör jag

Med kreativa lösningar
sparar jag på krafterna
och tar mig igenom hindren på vägen

Så jag är ändå stark
mitt i tröttheten
uppfinningsrik
mitt i motgångarna
Utmaningarna är andra
men jag är mig själv

En del är som det är
som en ram av strukturer
och begränsningar
men där immanför, där är jag fri
att måla min dag, måla mitt eget liv

Livet bli inte som det blir
bakgrunden bär jag med mig
men i varje korsning väljer jag
min väg
Motivet växlar
Först när jag når fram, är bilden
klar

När jag är färdig,
vill jag lugnt konstatera:
Det blev som det blev
Livet var som det var
varken mer eller mindre
varken bättre eller sämre
Det var som det var

En del hade jag önskat slippa
En del blev bättre än jag vågat tro
Det blev inte alls som jag hade
tänkt
men på sitt vis blev det bra
Det var som det var

1. Vart tog jag vägen?

2. Vi kan alla vara släta på utsidan men har våra taggar på insidan.

3. Det var som det var.

Svag MEN ÄNDÅ Stark

Hur det är att leva med ständig smärta är det många som vet en hel del om, men Eva Hylander har också fått förmågan att uttrycka sina erfarenheter genom text och bild. I september kom hennes första bok *Svag men ändå stark* ut på Arguments förlag.

TEXT: **Ann-Christine Blixt**

Eva har haft problem med värk ända sedan hon var barn och tonåring. Läkarna sa växtvärk och att det skulle försvinna av sig själv. Något som Eva accepterade. Hon kämpade på och försökte klara av det, vara en duktig flicka. Men egentligen gick hon långt över sina gränser. Till slut, för fjorton år sedan kraschade hon ordentligt i samband med att hon väntade barn:

– De varningssignaler jag fått tidigare var inte så tydliga. Nu fick jag helt plötsligt en skärande smärta och kunde inte röra mig. Jag försökte ligga absolut stilla i sängen för att det inte skulle göra ont. Jag hade två småbarn och ett i magen. Jag kunde inte göra någonting. Jag kände mig fullständigt onödig. Det blev en rejäl identitetskris. Vem är jag? Detta vill jag beskriva i dikten Vart tog jag vägen. **1.**

OSYNLIGHETEN ÄR SVÅR

Det är så lätt att fokusera på det som inte längre går att göra, istället för att se det som fortfarande är möjligt. Det tog elva år för Eva att komma från frågan till svaret i dikten. Då kunde hon se att hon fortfarande var till nytta.

De som lever med dolda handikapp och sjukdomar vet hur svårt det är att bli tagen på allvar, både av omgivningen och i sjukvården. När Eva till sist fick en diagnos på sitt tillstånd blev allt mycket lättare, speciellt de dagar när hon inte ser så sjuk ut:

– Osynligheten är svår. Om jag har en bra dag i benen och kan gå bra, tror folk att jag blivit frisk och sitter jag i rullstolen tror de att det är riktigt illa. Men min sjukdom är kronisk och går upp och ner. Själv tycker jag att det är mest handikappande när jag har ont i

händerna för då kan jag nästan inte göra någonting. **2.**

VÄLJA BORT BITTERHETEN

I sin bok skriver Eva om sin känsla av att bli ställd åt sidan: *Jag blev utplockad ur matchen, kunde inte vara med och spela så jag sitter på avbytarbänken*. Hur är det då att sitta där på avbytarbänken? Blir man inte bitter?

– Under en helg, när vi bodde i Umeå, hade vi besök av Ann Barker, som skrivit boken *Det finns frihet*. Hon talade om rätten att vara bitter och möjligheten att välja bort det. Det var en viktig händelse för mig, för då såg jag det så klart. Jag *har* rätt att bli arg och bitter på orimliga krav, att ge upp jobbet, bli ifrågasatt, men det drabbar bara mig själv. Jag har också möjligheten att välja att inte vara bitter, välja en annan väg. Det fungerar ungefär som att förlåta, man släpper och går vidare. Det är inget man gör en gång för alla, man får göra det om och om igen. Jag möter ganska ofta de som valt den bittra vägen, i sociala medier, i patientföreningar etc. Där vill jag inte vara. Jag vill inte vara bitter och väljer det aktivt. **3. 4.**

Att inte vara bitter betyder inte att bara acceptera allt utan vidare. Först

måste Eva verkligen få vara i ilskan och besvikelsen ett tag, tillåta alla sorters tankar och känslor.

Sedan kan hon ta ett steg tillbaka och fundera på hur de nya ramarna ser ut och vad som är möjligt att göra. Hon har några tips:

– Man får leta efter saker som gör att man blir glad. Jag är helt beroende av sådana små saker som att blommor slår ut, solen kommer ut mellan molnen, ett gulligt sms från en vän. Det kan jag leva på hela dagar.

VAD KAN MAN FÖRVÄNTA SIG AV LIVET

Å ena sidan tycker Eva att hon har all rätt i världen att vara arg och besviken över att inte kunna leva som alla andra, men hon kan också vända på det och tänka: varför skulle just jag ha vänner och en man som jag varit tillsammans med i trettio år, barn som inte alla har?

Varför skulle just jag få leva i ett land som det är fred i och har rent vatten?

Det finns många områden där hon har det så mycket bättre än många andra. Så varför skulle just hon kunna kräva att vara frisk?

Detta är det viktigaste hon kommit fram till, säger hon och fortsätter:

4. Det finns alltid en viss grad av frihet inom ramarna även om de kommer nära.

*Gud gjorde mig lättfrusen
men han sände inte kylan
inte den råkalla vinden
Gud kommer med filten
sveper den om mig
kramar mig varm igen*

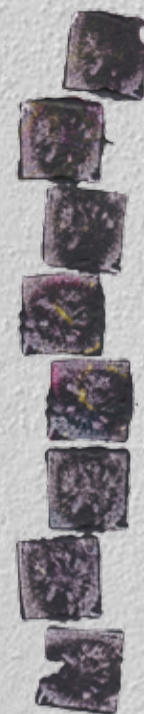
*Gud gjorde mig svag
men han la inte tyngden
på mina axlar
den tunga packningen
har jag själv och andra
samlat ihop*

*Gud kommer med kraften
att orka bära det obärbara
och med modet
att lämna ifrån mig
en del till honom*

5. Gud kommer med filten.

*Gud gjorde mig skör
men det var inte han
som skadade mig
gav mig smärtan
Gud kommer
med tålmodet
att vila, vänta
och kämpa för att läka*

*Gud gjorde mig känslig
men det var erfarenheterna
som gjorde mig
rädd och ängslig
Gud kommer
med stora famnen
lugnar och tröstar
hjälper mig att tro
att han har allt i sin hand*

6. Kolosstorn.

– Vi kan inte kräva så mycket som vi gör nu för tiden. Många säger: så här får det inte vara, du får inte vara sjuk. Men vaddå? Så får det inte vara? Man har ingen rätt att säga så. Det är ingen rättighet att vara frisk. Det finns ingen som har lovat det. Inte ens Gud. Därför kan jag inte heller vara arg på Gud för att jag är sjuk.

– Den stora frågan är: vad kan vi förvänta oss av livet? Det har blivit en intressant fråga för mig. Jag har fastnat för den gamla sången Blott en dag, ett ögonblick i sänder. Där står i sista raden första versen: *Han ju ger åt varje nyfödd dag, dess beskärda del av fröjd och smärta, möda, vila och behag.* Detta har blivit en ledstjärna för mig. Alla de delarna i livet har olika tider och olika mängd. Människor har också olika proportioner av allt detta. En del har turen att inte få så mycket smärta och möda, men jag tror att ingen slipper undan helt och hållet.

FINNS DET EN MENING MED LIDANDET?

Att smärta och lidande skulle ingå i Guds plan eller att det skulle finnas en mening med lidande vägrar Eva tro helt och hållet:

– Det finns ingen som helst mening med att jag är sjuk! Det har kanske kommit ut goda saker av det men Gud vill inte det här. Både teologer och vanligt folk tror att det är en hjälp att tänka så, men Gud har inte gett mig det här eller har det i någon plan. Däremot har Gud lovat att ge tillräckligt med kraft för att klara det vi står i. Det är en

bärande grej. Gud gav mig inte det här, men han ger mig kraften, sveper in mig i filten. Utan Gud hade jag inte klarat av det här. Gud och jag är tillsammans i det här jobbiga, för Gud vet precis hur det är att ha ont. Tänk en långfredag när man har skärande smärta dygnet runt och kommer till kyrkan. Då fick det hela en helt annan färg. Det blir smärta och blod på riktigt. Så här ont hade han. Då blir det ett sällskap och en förståelse. Vem annars kan förstå hur det känns när ett bäcken sitter snett?

Dikten *Gud kommer med filten* är Eva Hylanders teologiska statement.

5. 6.

DE VIKTIGA LJUSPUNKTERNA

Eva har problem med ordet mening, det handlar mer om acceptans menar hon. Det gäller att acceptera sin situation och

sina begränsningar och inte försöka leva ett omöjligt liv.

Ett annat ord hon undviker är hoppet, nu ofta förknippat med besvikelse. Istället vill hon tala om ljuspunkter. Fem sådana ljuspunkter som håller henne uppe är:

1. Relationer. Jätteviktigt att kunna ringa vänner när det är en dålig dag istället för att gräva ner sig. Inte för att gnälla, utan för att påminna sig om att de finns.

2. Familjen så klart! Mannen och barnen är enormt viktiga. Hon är enormt tacksam över att hennes man har stått ut, inte bara som förälder och assistent men också i deras kärleksrelation.

3. Trädgården. Det blir en tur i trädgården alla dagar, oftast hittar hon något nytt som hänt.

4. Måla. När hon inte orkar någonting så målar hon. Att kunna uttrycka en känsla ger glädje och tillfredsställelse.

5. Att få ge ut en bok! Helt fantastiskt för en person som fått ge upp sitt yrkesliv och blivit sjukpensionär att få en ny titel som poet.

Fotnot: Ehlers-Danlos syndrom (EDS) är en medfödd bindvävsdefekt som påverkar leder, hud och blodkärl. Förändringen i bindväven beror på defekt kollagen, ett av kroppens grundläggande byggnadsmaterial och det vanligaste proteinet hos människan. Ibland under barndomsåren, men framför allt i vuxen ålder, tillkommer problem med led- och muskelsmärter på grund av instabilitet och ledslitage. Man kan ha besvär både från större och mindre leder som till exempel axlar, höfter, händer och fingrar. Många upplever en stor trötthet och att det tar längre tid att återhämta sig än normalt efter fysiska aktiviteter. www.socialstyrelsen.se/ovanligadiagnoser/ehlers-danlossyndrom

Om boken *Svag med ändå stark*

I korta, personliga texter och dikter får läsaren ta del av en vardag fylld av smärta och begränsningar orsakade av en medfödd sjukdom, osynlig för andra. Som ett grundfundament finns tron på en Gud som också har lidit och som lovat att ge kraft åt varje dag. Boken innehåller även illustrationer av Eva Hylander.

Värkvardag, varkvardag.webnode.se

En hemsida där Eva Hylander samlar tips för mindre värk och mera ork.

Prata med Eva

Svag men ändå stark – Eva Hylander. Diskutera tankarna om boken med Eva Hylander

■ Matutdelning i Puntland, Somalia.

Foto: Håvard Bjellan/Kirkens Nødhjelp.

Insatser mot svält

Svenska kyrkan utökar nu de humanitära insatserna i Somalia på grund av torkan som fortsätter drabba flera länder i Afrika. Insatserna ska bland annat bidra till att fler människor får tillgång till mat, vatten och sanitet.

I mars anslog Svenska kyrkan 2 miljoner kr till insatser för dem som drabbats av den svåra torkan i Somalia, och nu utökas stödet med 2,3 miljoner.

Situationen i Somalia är fortsatt svår. Över 6 miljoner människor behöver nödhjäl, och 3,1 miljoner är på gränsen till svält. Insatserna är dels akuta i form av livsmedelssäkerhet, vatten/sanitet och psykosocialt stöd, dels långsiktiga i form av utbildning, katastrofförebyggande arbete och stöd till försörjningsmöjligheter.

– Det kom lite regn i april-maj i år, men fortfarande behövs nödhjäl i stora områden i hela landet. FN rapporterar nu att undernäringen har nått akuta nivåer på flera platser, framför allt bland internflyktingar, och om större utbrott av akut diarré och kolera. Det är oerhört bekymmersamt, säger Anna Garvander, chef för Svenska kyrkans humanitära arbete.

Sedan november 2016 har 900 000 personer i Somalia tvingats fly sina hem på grund av torkan, och 1,1 miljoner

har varit på flykt längre än så. Läget förvärras ytterligare av konfliktsituationen och pågående strider i landet.

Svenska kyrkans internationella arbete samarbetar i norra Somalia (Puntland, Badhandistrikten) med Diakonia och i söder (Kismayo-distriktet) med Lutherska Världsförbundet.

Den pågående svältkatastrofen är enligt FN den värsta humanitära krisen sedan andra världskriget. Att säkra tillgången på mat och vatten är högsta prioritet.

Stöd kampen mot svält i Afrika

Svenska kyrkan har hittills i år samlat in 8,7 miljoner till insatser för dem som drabbats av torkan och riskerar svält. Gåvorna bidrar bland annat till näringstillskott, matpaket, vatten, ekonomiska bidrag samt akutvård. Genom lokala partner når stödet ut till landsbygden i Etiopien, Somalia och Sydsudan. I flyktingläger i Uganda och Kenya bidrar Svenska kyrkans internationella arbete till tak över huvudet, mat, rent vatten samt sanitet för att förhindra sjukdomar som kolera och difteri. Läs mer på svenskakyrkan.se/internationelltarbete/akuttorka där kan du även ge en gåva till detta arbete. andra sätt är Swish: 9001223 Plusgiro: 90 01 22-3 Bankgiro: 900 1223, ange K251.

Högt valdeltagande

Årets kyrkoval lockade ovanligt många väljare till valurnorna runt om i landet.

Så även i Botkyrka församling, där preliminära siffror visar att valdeltagandet ökade med ungefär 60 % jämfört med valet 2013. Drygt 17 % av alla röstberättigade i församlingen röstade i årets kyrkoval.

Botkyrka församlingens nya kyrkofullmäktige och kyrkoråd tar över den 1 januari 2018

Största nomineringsgrupp blev Socialdemokraterna, följt av Partipolitiskt obundna i Svenska kyrkan (POSK) och Borgerligt alternativ, enligt preliminära siffror.

Sverigedemokraterna och Frimodig kyrka är två nya

nomineringsgrupper i kyrkofullmäktige, Tullingepartiet och Kristdemokrater i Svenska kyrkan är med sedan tidigare. Fria liberaler i Svenska kyrkan, som har två mandat i nuvarande kyrkofullmäktige, ställde däremot inte upp i årets val och kommer därför inte att vara med under nästa mandatperiod.

ÖKADE I HELA LANDET

Valdeltagandet ökade i hela Sverige. Enligt preliminära siffror röstade 18,25 % i årets kyrkoval, vilket kan jämföras med 12,76 % i valet 2013.

Foto: Andréas Lindström

60 %! Valdeltagandet ökade med ungefär 60 % jämfört med valet 2013.

Pop-up! Samtal

Åter dags för ett vinnande koncept. Second hand pop-up!

Hela Människan öppnar en tillfällig butik i Ljusets kyrka under en dag. Och säljer det som det finns stor efterfrågan på, nämligen barnkläder.

Dessutom blir det handarbeten, textila produkter, lotterier, hembakat, m m. Allt detta lördag 18 november kl 11-14.

Någon att tala med.

Självård är det traditionella namnet för samtal under tystnadsplikt med präst eller diakon. Självårdssamtalet kan handla om allt mellan himmel och jord och behöver inte vara av specifikt "själslig" eller "andlig" natur.

Allt som sägs inom självårdssamtalet behandlas under tystnadsplikt.

Självård är kostnadsfri och vanligtvis kan du snabbt få en tid för samtal med någon av församlingens präster eller diakoner.

Beatrice Lönnqvist välkomnades som ny kyrkoherde 27 augusti

Foto: Daniel Claesson

Ny kyrkoherde

Den 25 augusti började Botkyrka församlings nya kyrkoherde. Hon heter Beatrice Lönnqvist och har tidigare arbetat som distriktsledare i Norra Botkyrka.

Botkyrka kyrka var nästan fullsatt när Beatrice välkomnades med en mottagningsmessa den 27 augusti. Hon togs emot av Eva Brunne, biskop i Stockholms stift.

I gudstjänsten medverkade även många av församlingens präster, musiker och diakoner, tillsammans med andra medarbetare och förtroendevalda.

HÄDANEFTER I BOTKYRKA

Beatrice vill att alla ska kunna ta del av hennes vardag och se hur det är att vara kyrkoherde i Botkyrka.

Därför har hon startat Instagram-kontot *@hadanefteribotkyrka*, som alla är välkomna att följa och kommentera.

Premiär!

Många ville premiärvandrande Sankt Botvids pilgrimsled.

Drygt 80 personer var med och vandrade från Botkyrka kyrka till Salems kyrka när Sankt Botvids pilgrimsled invigdes den 9 september. Johan Dalman, biskop i Strängnäs stift, och Eva Brunne, biskop i Stockholms stift, var också med på premiärvandringen. På gränsen mellan stiftet gav de varandra en high five och kramades.

7,5 KM

Sankt Botvids pilgrimsled är 7,5 kilometer lång och tar ungefär 3,5 timmar att vandra. Leden har sex meditationsplatser, där

High five! Eva Brunne, biskop i Stockholms stift och Johan Dalman, biskop i Strängnäs stift

Foto: Daniel Claesson

man uppmanas att stanna till en stund. I vandringsguiden till pilgrimsleden finns en kort text, ett bibelord, en bön och en psalm för varje meditationsplats. Vandringsguider går att låna vid både Botkyrka kyrka och Salems kyrka.

Pilgrimsleden är framtagen av Botkyrka församling tillsammans med Salems församling. Den kretsar kring Sankt Botvids liv och död. Leden går genom varierad terräng, vissa bitar vandrar man på spång.

■ **Second hand.** På 1,2 miljoner svenskar vill handla mer second hand, och nästan lika många vill skänka mer av de egna kläderna.

Det visar en ny undersökning som marknadsundersökningsföretagen Yougov har gjort på uppdrag av Myrorna.

– Det stämmer med vår uppfattning att intresset för second hand ökar hela tider, säger Mats Wähleman, verksamhetsansvarig hos Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem som driver secondhandbutiker i Tumba och Stuvsta.

I dag handlar svenskar i genomsnitt 12,5 kilo nyproducerade kläder per år och 0,9 kilo kläder second hand. Om konsumenterna köpte 1 kilo mindre nytt och 1 kilo mer second hand skulle det innebära att vi sparade 8.100 liter rent vatten per person.

4 av 10 svenskar handlar second hand för att värna om miljön och för 3 av 10 är det viljan att agera medmänskligt som motiverar dem till att handla återanvända prylar och kläder. 3 av 5 anger att det viktigt att vinsten från det man skänker går till välgörenhetsorganisationer.

– När du handlar i vår second handbutik bidrar du till vårt lokala sociala arbete i Huddinge Botkyrka och Salem samtidigt som dina skänkta saker kommer till användning på nytt. Klimat- och socialsmart helt enkelt, sammanfattar Mats.

Foto: Andréas Lindström

■ **Ideellt engagemang förbättrar hälsan.** Åtta av tio ideella upplever att de mår bättre tack vare sitt engagemang. Det visar en undersökning bland 1150 personer som engagerade sig som volontärer under 2016. Det är den ideella verksamheten Volontärbyrån som tagit fram rapporten Volontärbarometern.

– Genom att vara volontär gör jag skillnad för andra, säger en volontär i undersökningen. Jag får också mycket glädje tillbaka genom att möta människor som brinner för samma sak.

Volontärerna säger att förutom att de hjälper och stödjer andra mår de bättre, växer som personer och får mer sammanhangskänsla. Dessutom ger det ideella engagemanget människor möjlighet att göra sin röst hörd och förbättra samhället.

– Volontärbarometern visar att det ideella engagemanget betyder otroligt mycket för såväl individen som för samhället i stort, säger Maria Alsander, verksamhetsledare på Volontärbyrån. Därför är vi också glada att så många unga personer väljer att engagera sig.

Om du vill engagera dig ideellt i Botkyrka församling tag kontakt med din närmaste kyrka.

■ **Akut själavård.** Jourhavande präst är Svenska kyrkans sätt att erbjuda akut själavård som kompletterar den själavård som erbjuds i församlingarna. Telefonjouren nås via 112 och är öppen alla dagar mellan 21.00 och 06.00. Samtalet är gratis och syns inte på din telefonräkning. Väntetiden brukar vara ca fem minuter. Den som svarar är präst inom Svenska kyrkan och har absolut tystnadsplikt. Samtalet bandas inte.

112

Ut och resa

Semesterresa i höst? Kanske har du någon i familjen som bor utomlands eller är backpacker? Svenska kyrkan finns etablerad på 42 platser i 24 länder världen över. Via Svenska kyrkan i utlandet kan man lära känna nya vänner och uppleva gemenskap och trygghet men också, inte minst viktigt, dela sorg och få stöd i svåra stunder. Eller kanske bara äta en kanelbulle...

Läs mer på www.svenskakyrkan.se/iutlandet

Ny bok om Luther för barn

I början av oktober släpptes boken "Martin: Barnen berättar". Det är en spännande högläsningsbok för åldern 9–12 år om Martin Luther sedd genom hans barns ögon.

Sju medarbetare i Svenska kyrkan har skrivit texterna under ledning av barnboksförfattaren Ulf Nilsson.

–Hur skulle Luthers barn ha berättat om sin berömda far? Vi som skulle skriva samtalande med Ulf Nilsson om vad boken borde innehålla och hur den borde utformas. Kort kan man säga att boken utspelar sig i Luthers hem. Det har som vanligt kommit studenter från olika platser för att sitta till bords med Luther och samtala med honom. Men nu ligger Luthers dotter dödssjuk på övervåningen och Luther kommer inte ner till middagen. Då börjar istället

Luthers familj berätta om honom för studenterna, berättar Kjell Dellert, en av delförfattarna, till vardags präst i Sollentuna.

LÄTTFATTLIGT OM LUTHER

Arbetsmetoden var sedan att respektive författare ansvarade för ett eller två kapitel i boken, själv skrev Kjell det första och det sista kapitlet samt ramhandlingen mellan kapitlen.

–När vi skrivit våra kapitel samlades vi igen och läste för varandra och gav varandra feedback. Ulf Nilsson ledde även detta arbete. Så skrev vi om igen tills vi var nöjda. Ambitionen var att berätta för barn om Luther på ett lättfattligt sätt. Även föräldrar kan nog lära sig både ett och annat om den gamle reformatorn, säger Kjell Dellert.

Varje år medverkar Svenska kyrkan på Bokmässan i Göteborg under namnet Se människan.

Arrangemanget bjuder på en många spännande samtal med aktuella författare, bl a Soran Ismail, Pernilla Stalfelt och Lars Lerin.

Många av samtalen finns nu på Svenska kyrkans YouTube-kanal, www.youtube.com/svenskakyrkan.

@TomaSjodincitat

”Att tala väl om en medmänniska är en ofattbart stor gåva till henne, och egentligen kostar det ingenting. Inget annat än mod.”

■ På ”@TomaSjodincitat” tweetas tänkvärda citat från författaren Tomas Sjödin

Foto: Unsplash

■ Mycket av det som händer i Botkyrka församling hittar du dygnet runt på svenskakyrkan.se/botkyrka

Foto: Sandra Nendus

■ Victor Lindgren tilldelas Svenska kyrkans kulturstipendium 2017 för långfilmsprojektet ”Till drömmarnas land”. Filmen kommer att utspela sig i ett mindre svenskt samhälle, där regissören i parallella historier berör frågor om människovärde och medmännisklighet i tider av osäkerhet skildrat genom unga huvudkaraktärer.

Svenska kyrkans kulturstipendium

Årets mottagare av Svenska kyrkans kulturstipendier är klara. Fem projekt får dela på stipendiesumman 500 000 kronor. Intresset var i år rekordstort med 475 ansökningar.

Svenska kyrkan vill verka för ett rikt och mångfaldigt kulturliv och leva i dialog med de kulturutövare som i vår tid bearbetar frågor om vad det är att vara människa. Därför delar Svenska kyrkan årligen ut kulturstipendier om sammanlagt 500 000 kr för att uppmuntra till utbyte mellan kulturutövare och kyrka. Stipendiet riktar sig till utövare inom bild och form, litteratur, film, scenkonst och musik eller genreöverskridande gestaltungsformer. Det kan också sökas av församlingar och andra institutioner inom Svenska kyrkan. Stipendierna delas ut under kyrkomötets andra session i november.

2017 ÅRS MOTTAGARE AV SVENSKA KYRKANS KULTURSTIPENDIUM

Scenkonst: Lena Einhorn och Anette Sallmander – Moderland

Bildkonst: Anna Lidberg – Utsikter mot undergången

Film: Victor Lindgren – Till drömmarnas land
Litteratur: Christina Ouzounidis – Hemlöshetens tillhörighet

Musik: Anne Sörman och Mauro Godoy Villalobos – Varifrån kommer du och vart är du på väg?

Andakt på väg är en kort andakt skapad för dig som är på väg någonstans.

Andakt på väg

Korta filmer inför veckan som kommer. Filmerna släpps varje söndag och ger dig en chans att stanna upp och samla tankarna en stund.

Andakt på väg är precis vad namnet antyder – en kort andakt skapad för dig som är på väg någonstans.

Kanske finns du i morgonrusningen eller står och väntar på en försenad buss.

Varje avsnitt är ungefär 5-10 minuter långt, alldeles lagom för att hinna med att samla dina tankar en stund, vare sig du är på väg hem, till arbete, till försäkringskassan, till förskolehämtning, till affären, till banken, till skola eller helt enkelt har en liten stund över hemma i soffan.

Vi släpper ett nytt avsnitt varje söndag, under ett helt år. Sammanlagt blir det 52 filmer, inspelade i våra kyrkor. Alla filmer är på svenska och har svensk textning. Textningen kan du slå på nere till höger i Youtubes videofönster.

NY FILM VARJE VECKA

Alla filmer kan ses kostnadsfritt på Youtubekanalerna Andakt på väg. En ny film släpps varje söndag, under ett helt år. Prenumerera gärna på kanalen, så ser du när en ny film publiceras. Läs mer på svenskakyrkan.se/botkyrka/andakt-pa-vag

Välkommen till en stund av stillhet, mitt i vardagens brus.

**VAR
INTE
RÄDD
Ä**

Vad är egentligen rädsla? Vi bad Helena Enoksson, legitimerad psykoterapeut, att fundera kring vår relation till rädsla.

EXISTENTIELL *rädsla för livet*

TEXT: **Helena Enoksson** FOTO: **Arne Hyckenberg**

I början av Leo Tolstojs kortroman *Ivan Iljitj' död* sitter kollegorna och läser Ivans dödsannons i tidningen.

Inom var och en av dem uppstår spekulationer kring vem som kommer att få Ivans tjänst och hur det i sin tur kommer att flytta positionerna på jobbet. Det är krasst och känslolöst. Ivan har levt ett bra liv. Han har lyckats med det han har företagit sig vad gäller karriär, äktenskap, hem och barn.

Samtidigt är det som om något hela tiden fattas i beskrivningen. Han gör det han ska och han gör det väl, till och med gott, men det verkar samtidigt som att allt sker med uträkning och utan att någon annan egentligen betyder något.

MÄRKLIG FÖRMÅGA ATT LINDA

När han blir sjuk och ligger för döden har han förutom värken också svår ångest. Han är arg och irriterad på alla. Alla utom en, en av tjänarna. Just den här tjänaren har en märklig förmåga att lindra och lugna Ivan.

Han visar omsorg på ett självklart och för Ivan helt nytt sätt. Ivan blir beroende av tjänaren och kan inget annat göra än ta emot. Positionerna i det ivanska hemmet blir omvända och utsattheten gör att Ivan i sista stunden av sitt liv tycks förstå något tidigare okänt.

Han dör omsluten av ett ljus och tanken: Jaså, är det så.

DET SOM GÖR OSS TILL MÄNNISKOR

För Ivan blev sjukdomen och döden en början på livets mening. Det tvingade honom till en förståelse av vad

»Så är kanske den existentiella rädslan för döden mer en rädsla för livet.«

Ibland blir livet svårt

För dig som söker hjälp för depression, ångest, kris, trauma eller annan livsproblematik finns möjlighet att träffa en psykoterapeut i Botkyrka församling. Du som till exempel är sjukskriven, arbetslös, pensionär eller studerande kan få ned-sättning av avgiften.

KONTAKTA

Helena Enoksson, legitimerad psykoterapeut,
08 530 222 23
helena.enoksson@svenskakyrkan.se

som är viktigt, egentligen. Om jag försöker förstå Ivan så tänker jag att han under hela sitt "friska" liv var rädd för beroende och sårbarhet.

Han var upptagen med att lyckas och att göra rätt och i det undvek han det som gör oss till människor – förmågan att känna skuld.

ATT KNYTA AN

Men att undvika att bli berörd, sårad, älskad och hatad räddade inte Ivan från döden. Tvärtom. Tolstoj förmedlar en känsla av att Ivan aldrig tidigare egentligen hade levt.

Knyta an till livet, att vara beroende och berörd och att kunna lämna det hänger ihop.

Kärleken hänger ihop med förmågan att sörja, som i sin tur är en förutsättning för att kunna knyta an på nytt.

SOM EN HEMKOMST

Ivan insåg sitt beroende av andra först när han blev sjuk. Det gjorde honom till en början rasande, rasande över att behöva vara utsatt, låst, sjuk och beroende

Men tack vare tjänarens omsorg och nödvändigheten av att ta emot hjälp, förändras Ivan så att han till slut förstår något han inte tidigare varit i närheten av.

Han känner tacksamhet, till och med kärlek till dem som tidigare bara irriterat honom och lämnar livet med en befriande insikt.

Som en hemkomst. Jaså, är det så. Så är kanske den existentiella rädslan för döden mer en rädsla för livet.

I Botkyrka är kyrkor och kapell vid kyrkogårdar och begravningsplatser öppna under hela helgen för ljusständning och bön. Du kan också ta en kopp kaffe och sitta ner en stund. Vid vissa tidpunkter avbryts tystnaden av stilla musik eller musik- och minnesgudstjänst.

Allhelgona i Botkyrka

Botkyrka kyrka

Ljuset kyrka

Tumba kyrka

BOTKYRKA KYRKA

Öppen kyrka

Fredag 3/11 • 11.00-18.00

Öppen kyrka

Lördag 4/11 • 11.00-18.00

Musik- och minnesgudstjänst

Lördag 4/11 • 15.00
Ingemar Sörqvist, präst
Elisabeth Haag, musiker

Mässa

Söndag 5/11 • 11.00
Ingemar Sörqvist, präst
Elisabeth Haag, musiker
Botkyrka Motettkör
Kyrkkaffe i Klockargården

TUMBA KYRKA

Mässa på spanska

Lördag 4/11 • 15.00
Telva Troncoso, präst
Gunnar Gillfors, musiker

Mässa med musik till tröst

Söndag 5/11 • 18.00
Jan Svensson, präst
Karolina Bråkenhielm, musiker
Nya kyrkokören, instrumentalister

**VAR
INTE
RÄDD**

LJUSETS KYRKA

**Musik- och minnes-
gudstjänst på finska**
Lördag 4/11 • 14.00
Lea Nattila, präst
Inga Simola, musiker

Mässa
Söndag 5/11 • 11.00
Lea Nattila, präst
Inga Simola, musiker

LILLA DALEN

Öppet för ljusständning
Fredag 3/11 • 14.00-18.00

Öppet för ljusständning
Lördag 4/11 • 11.00-19.00

Musik- och minnesgudstjänst
Lördag 4/11 • 17.00

TULLINGE KYRKA

Öppen kyrka
Fredag 3/11 • 15.00-20.00

Öppen kyrka
Söndag 5/11 • 10.00-14.00

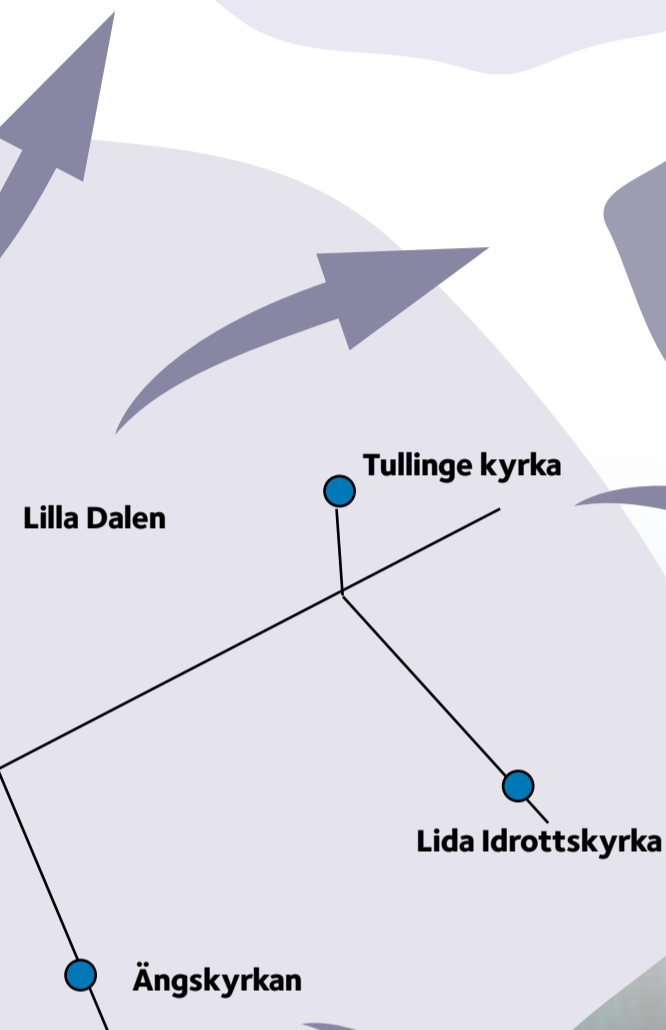
Öppen kyrka
Lördag 4/11 • 10.00-20.00
Stilla musik 13.00, 14.00, 15.00,
16.00
Anton Högberg, musiker

Mässa
Söndag 5/11 • 11.00
Peter Johansson, präst
Anton Högberg, musiker

Musik- och minnesgudstjänst
Lördag 4/11 • 18.00
Christina Hofgren, präst
Camilla Helander, musiker
Kammarkören

ÄNGSKYRKAN

Mässa
Söndag 5/11 • 11.00
Anna-Lena Eriksson, präst
Liv Stenström, musiker

**SÖNDAG
5 november**

Mod "är att
vara rädd,
men "ändå
fortsätta!

Herregud & Co